

Nawarecka, Anna / Matuszewski, Adam

Zebrania naukowe Zakładu Historii Nauk Społecznych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 28/2, 504-507

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

sowań są sprawy biblioteczne. Ogłosił z tego zakresu kilka publikacji: o księgozbiorach klasztornych na Śląsku z XVII wieku, o dziejach Strahovskiej Książnicy w Pradze oraz książkę *Universitätsbibliotheken und Bibliotheken der Akademie der Wissenschaften in Polen*. W chwili obecnej przygotowuje do druku blok listów wrocławskiego historyka J. Caro pisanych do Polaków.

4.

Dokonując przeglądu prac Wrocławskiej Filii w ciągu jej trzydziestoletniego istnienia, należy stwierdzić, iż choć przechodziła ona przez różne organizacyjne zmiany i przekształcenia, potrafiła uzyskać znaczne wyniki, utrwalając je w wielu publikacjach. Ostateczne ustalenie jej bytu jako Filii Instytutu HNOiT PAN pozwala obecnie na racjonalną i planową politykę zarówno kadrową, jak i badacką. Zdaje się, że utrzymując dotychczasowe kierunki prac, należałoby widzieć w perspektywie rozszerzenie zagadnień śląskich na bardziej ogólną problematykę polsko-niemieckich związków naukowych, wykorzystując do tego celu istniejące miejscowe zbiory oraz kontakty ze slawistycznymi środowiskami Lipska i Berlina. Szczególnie gdy chodzi o wiek XIX, archiwa i biblioteki niemieckie są wielce zasobne w nie wykorzystane dotychczas materiały z zakresu tej tematyki. Otwierają się więc znaczne możliwości interesujących badań, które należy brać pod uwagę w dalszej działalności Filii.

Ryszard Ergetowski
(Wrocław)

ZEBRANIA NAUKOWE ZAKŁADU HISTORII NAUK SPOŁECZNYCH

1.

Na posiedzeniu w dniu 22 października 1982 r. mgr Adam Skura wygłosił referat opracowany we współpracy z drem R. Ergetowskim, dotyczący związków Jerzego Samuela Bandtkiego z uczonymi czeskimi i słowackimi.

Jerzy Samuel Bandtkie, filolog i bibliotekarz, od 1811 r. kierownik Biblioteki Jagiellońskiej i profesor, zainteresował prelegenta głównie w aspekcie powiązań z uczonymi i działaczami narodowymi — czeskimi i słowackimi.

Referat opracowano na podstawie kwerendy epistolograficznej. Stwierdzono, iż Bandtkie w latach 1753—1829 pozostawał w żywych kontaktach z Józefem Dobrovskim, w latach 1791—1861 z Wacławem Hanką, w latach 1795—1852 z Janem Kollárem i od 1795—1861 z Pawłem Šafárikim. Najwcześniej, bo w roku 1810, nawiązał korespondencję z twórcą slawistyki — Dobrovskim. Na rok 1819 przypada początek kontaktów z Hanką, a od roku 1827 datuje się łączność z Šafárikim i Kollárem. Najdłużej trwała i największy ciężar gatunkowy miała wymiana listów z Dobrovskim. W biografii naukowej Bandtkiego kontakt z tym uczonym europejskiej miary odegrał wielką rolę. Wzajemna wymiana wiadomości i dyskusje językowe i historyczne znalazły swoje odbicie w dziełach obu uczonych, przede wszystkim Bandtkiego, tak np. w *Gramatyce języka polskiego dla Niemców*, w drugim i trzecim wydaniu *Dziejów Królestwa Polskiego*, w *Historii drukarni krakowskich*. Częstym tematem korespondencji zarówno z Dobrovskim, jak i z pozostałymi uczonymi czeskimi, była wymiana dzieł własnych i innych wydawnictw

bieżących oraz ich ocena. W listach znajdowały też czasem bezpośredni wyraz aktualne wydarzenia, jak np. prześladowania Słowaków. Nie brakło również osobistych spraw korespondentów.

Dzięki związkom z przedstawicielami nauki i literatury czeskiej i słowackiej Bandtkie włączył się w nurt nowo powstałej dziedziny nauki — sławistyki, a tym samym rozszerzył zakres swoich zainteresowań i zasięg oddziaływania poza Śląsk i Polskę. Równocześnie — obok innych uczonych polskich — przyczynił się do tego, że czeskie i słowackie aspiracje narodowe znalazły w Polsce oddźwięk i poparcie.

*
* *
*

Dyskusję po referacie otworzyła doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa. Następnie głos zabierali kolejno: doc. I. Lossowska, dr habil. J. Dybiec, dr J. Różiewicz, mgr A. Biernacki, doc. Z. Wójcik i prof. W. Voisė.

Sprawa kontaktów Bandtkiego z uczonymi czeskimi i słowackimi wywołała ożywioną dyskusję nad zagadnieniami dotyczącymi kontaktów także z innymi środowiskami naukowymi, jak np. wileńskim. Zaproponowano rozszerzyć kwerendę o przejrzenie dzieł czeskich w Bibliotece Jagiellońskiej oraz pozycji, które Biblioteka uzyskała dzięki staraniom Bandtkiego; poddano także myśl przeprowadzenia analogicznych studiów w Pradze. (doc. Dybiec).

Dr Różiewicz zaproponował spojrzenie na stosunki polsko-czeskie w szerszym aspekcie — całego nurtu słowianofilskiego. Zwrócił uwagę na wiele nie opracowanych dotychczas tematów z dziejów naukowych kontaktów polsko-czechosłowackich — głównie w zakresie nauk matematycznych, fizycznych i chemicznych.

Ogólnie zgodzono się co do tego, że w pracy, której referat był tylko niewielkim fragmentem, należałoby naświetlić postać Bandtkiego z różnych stron.

Dyskutanci zastanawiali się nad przyczyną niepopularności Bandtkiego w Krakowie oraz dużej sympatii, jaką darzono go w Pradze. Sprawę próbował wyjaśnić mgr Skura, stwierdzając, iż powodem niechęci do Bandtkiego na gruncie krakowskim był jego wolterianizm i przytoczył anegdotkę na ten temat. Otóż któregoś dnia Bandtkie oświadczył, iż staje się odtąd wyznawcą św. Jana Kantego. Zaskoczonemu wielce rozmówcy wyjaśnili, że czyni to ze względu na święczki, stawiane przed figurą tego świętego przy wejściu do Biblioteki Jagiellońskiej, które oświetlają zarazem część księgozbioru, odstraszać potencjalnych złodziei książek.

Dyskusję podsumowała I. Stasiewicz-Jasiukowa. Dziękując prelegentom, zaproponowała opublikowanie referatu w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”.

Anna Nawarecka
(Warszawa)

2.

W związku z przyjazdem do Warszawy dra Jana Janko z Ústavu československých a světových dějin ČSAV, odbyło się dnia 3 grudnia 1982 r. zebranie naukowe Zakładu Historii Nauk Społecznych — poświęcone omówieniu i koordynacji planu polsko-czechosłowackich badań naukowych, prowadzonych w ramach wspólnie realizowanego tematu: *Polsko-czechosłowackie związki nauk społecznych, przyrodniczych i technicznych w aspekcie historycznym (XVIII—XX w.)*.

Zebranie otworzyła doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, przedstawiając trzy główne grupy tematyczne, w obrębie których — zgodnie z przyjętymi wcześniej przez

stronę polską i czeską ustaleniami — mają być prowadzone badania. Dotyczą one: historii polsko-czechosłowackich badań nad przyrodą Karpat; historii polsko-czechosłowackiej współpracy na kongresach naukowych; historii personalnych i instytucjonalnych związków nauki polskiej i czechosłowackiej.

Następnie zabral głos dr Jan Janko z Czechosłowacji. Poinformował on zebranych, że ze strony czechosłowackiej w pracach badawczych, dotyczących omawianego tematu, biorą udział Czesi i Słowacy z ČSAV. W dalszej części swojego wystąpienia referent przypomniał słuchaczom uprzednie polsko-czeskie ustalenia dotyczące wyjazdów — w ramach realizowanego planu badań — polskich pracowników naukowych do Czechosłowacji i *vice versa*, jak również ustalenia, dotyczące przygotowania i wzajemnego udostępniania materiałów archiwalnych.

Po wystąpieniu dra Jana Janko rozwinęła się dyskusja, w której zabrali głos: doc. Zbigniew Wójcik, dr Jerzy Różiewicz, dr habil. Julian Dybiec, doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, mgr Adam Matuszewski. Dyskutanci postulowali, aby w zakresie tematu, dotyczącego polsko-czechosłowackiej współpracy na kongresach, ograniczyć się do zjazdów, organizowanych wspólnie przez stronę polską i czechosłowacką; podobnie — opracowując zagadnienie instytucjonalnej współpracy polsko-czeskiej — skoncentrować się na wspólnie podejmowanych akcjach.

W wyniku dyskusji postanowiono opublikować, w numerze 2/1984 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, blok artykułów, poświęconych historii naukowych kontaktów obydwu krajów. Do wzmiankowanego bloku postanowiono włączyć zarówno wspólne prace autorów polskich i czeskich, jak również indywidualne opracowania autorów czeskich, bądź polskich. Spośród wspólnych polsko-czeskich prac zdecydowano opublikować artykuł J. Janko z Czechosłowacji i J. Różewicza pt.: *Udział Polski i Czechosłowacji w słowiańskich zjazdach biologicznych w XX wieku* oraz artykuł J. Dybca z Polski i B. Krzemieńskiej z Czechosłowacji pt.: *Współpraca Uniwersytetu Jagiellońskiego z Uniwersytetem Karola w Pradze*. Spośród indywidualnych prac autorów czeskich i polskich postanowiono ogłosić artykuły: R. Ergetowskiego i A. Skury — na temat związków Samuela Bandtkiego z uczonymi czeskimi i słowackimi; T. Grębeckiej — na temat polsko-czechosłowackich kontaktów w zakresie badania i ochrony Tatr; S. Štrbanovej z Czechosłowacji na temat udziału Polaków w zjazdach czeskich przyrodników i lekarzy w latach 1880—1914. Do składu omawianego bloku artykułów proponowano włączyć również artykuły bibliograficzne, zawierające przegląd najważniejszych opracowań polskich i czechosłowackich na temat wzajemnych stosunków naukowych. Sugerowano także, aby we wzmiankowanym numerze „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” znalazły się recenzje znaczących pozycji polskich i czeskich z wyżej wymienionego zakresu. Ustalono ponadto, iż następny blok artykułów na temat historii naukowych kontaktów polsko-czechosłowackich będzie ewentualnie wydrukowany w czeskim DVT nr 1/1985. Zaznaczono, że powyższe ustalenia i sugestie mogą jeszcze ulec pewnym modyfikacjom w wyniku konsultacji z odpowiedzialnym ze strony czechosłowackiej kierownikiem tematu — drem Lubošem Novým.

W drugiej części zebrania mgr Wanda Grębecka wygłosiła referat *Z dziejów współpracy polsko-czechosłowackiej nad poznaniem Tatr*. Na wstępie referentka podkreśliła, że po pierwszej wojnie światowej w badaniach nad poznaniem Tatr byli zaangażowani, z obydwu stron, przedstawiciele różnych dyscyplin nauk przyrodniczych (biologii, geologii, leśnictwa), w związku z czym badania te miały podstawowe znaczenie zarówno dla integracji tych nauk, jak i dla współpracy uczonych polskich i czechosłowackich w tym okresie. W. Grębecka zwróciła również uwagę na znaczenie polsko-czechosłowackiej współpracy naukowej w badaniu Tatr dla łagodzenia sporów granicznych między obu państwami. Następnie referentka przedstawiła podstawowe problemy, wokół których powinny skupić się badania w zakresie omawianego tematu. Wyróżniła wśród nich: historię prac

badawczych nad poznaniem Tatr; historię walki o usankcjonowanie prawne zamierzeń ochronnych; historię organizacji badań naukowych na terenie rezerwów i Parku. W końcowej części swojego wystąpienia autorka omówiła dzieje ustawodawstwa w zakresie ochrony Tatr oraz podstawowe źródła, znajdujące się w Polsce, dotyczące opracowywanego przez nią zagadnienia.

Po wygłoszonym referacie rozwinęła się dyskusja, w której zabrali głos: doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa, doc. Z. Wójcik, dr hab. J. Dybiec, dr J. Janko, dr J. Rózewicz, dr R. Ergetowski, mgr W. Grębecka. I. Stasiewicz-Jasiukowa podkreśliła, że w zakresie współpracy polsko-czechosłowackiej nad poznaniem Tatr daje się zauważyć charakterystyczne zjawisko zmiany form tej współpracy — od indywidualnej do instytucjonalnej. Zwróciła również uwagę na ścisłe powiązanie zagadnień ochrony przyrody tatrzańskiej z zagadnieniami gospodarczymi. Dalsza dyskusja skoncentrowała się na problematyce bazy źródłowej do badań nad historią współpracy polsko-czechosłowackiej w zakresie poznania Tatr. Z. Wójcik podkreślił konieczność wykorzystania przy opracowywaniu niniejszego tematu materiału, znajdującego się w Archiwum Ochrony Przyrody w Krakowie. W trakcie dyskusji wskazywano również, że cenne informacje, dotyczące wyżej wymienionej współpracy przed 1914 r., można znaleźć w sprawozdaniach sejmowych z tego okresu oraz w załącznikach do sprawozdań.

Na posiedzeniu, które miało wyraźnie roboczy charakter, skonkretyzowano i uściślono dalszy plan badań nad dziejami polsko-czechosłowackiej współpracy naukowej.

Adam Matuszewski

(Warszawa)

ZEBRANIE ZAKŁADU HISTORII ORGANIZACJI NAUKI

W dniu 10 grudnia 1982 r. odbyło się zebranie, na którym dr Piotr Hübner przedstawił referat *Kształtowanie modelu Polskiej Akademii Nauk w latach 1945—1953*. Zasadniczym zagadnieniem referatu było ukazanie kształtowania się koncepcji modelu organizacji nauki w nowych warunkach politycznych i społeczno-ustrojowych państwa. Istniejący bowiem dotąd, odrestaurowany po wojnie, system organizacji nauki miał charakter wyłącznie społeczny. Był on nie do pogodzenia z zaistniałymi warunkami, których charakterystyczną cechą stanowiła dążność do „upaństwowienia nauki”. Omawiając koncepcje organizacji nauki, autor referatu wyróżnił dwa okresy, w których się one kształtowały. Pierwszy od 1945 do 1948 r., kiedy to zarysowała się w polityce tendencja „własnej drogi do socjalizmu”, a wraz z nią przeżyła koncepcja rozwiązania pośredniego między społecznym a państwowym modelem organizacji nauki. Wyrazem jej były między innymi propozycje przebudowy PAU w Państwowe Towarzystwo Naukowe, czy też stanowisko PPS, która przewidywała powołanie Kongresu, czyli ciała będącego czymś w rodzaju „parlamentu nauki”.

Interesujące jest, zdaniem referenta, że PPR w tym czasie nie przedstawiła swojej koncepcji modelu organizacyjnego nauki. Drugi okres rozpoczyna się, według autora, od zjazdu zjednoczeniowego PPR i PPS w 1948 r. Od tej chwili aktywizuje się Ministerstwo Oświaty, wysuwając własne projekty przyszłej organizacji nauki. Charakterystyczną ich cechą jest jednak wysoki stopień biurokratyzacji. Następnie decydującą rolę w polityce naukowej państwa zaczyna odgrywać Wydział Nauki przy KC PZPR. Od tego momentu zwyciężyła koncepcja centralistycznego modelu organizacji nauki, w której planowanie miało być formą sterowania i kontroli przez państwo. Modelem, który posłużył za wzór, był istnie-